

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИМИ КОМПАНІЯМИ В УКРАЇНІ

FEATURES OF INVESTMENT ACTIVITIES OF INSURANCE COMPANIES IN UKRAINE

У статті розкрито сутність та особливості здійснення інвестиційної діяльності страхових компаній, охарактеризоване поняття інвестиційного потенціалу страховиків. Виокремлено основні джерела фінансових ресурсів для реалізації інвестиційних процесів страхових компаній. Закцентовано увагу на тому, що на сьогодні діють певні законодавчі обмеження щодо інвестування страхових резервів страховиків. Досліджено загальний рівень розвитку страхового ринку за останні роки та зазначено головні причини скорочення кількості страхових компаній за аналізований період. Розглянуто динаміку основних показників діяльності страховиків за останні роки. Серед ключових факторів, що стримують розвиток інвестиційної діяльності страхових компаній, виокремлено складну політичну та економічну ситуацію в країні, недосконале законодавство та високі інвестиційні ризики.

Ключові слова: страхова компанія, інвестиційна діяльність, інвестиційний потенціал, інвестиційні ресурси, страхові резерви, власні та залучені кошти, стримуючі чинники.

The article studies the essence and features of the investment activity of insurance companies. It was found that the investment potential of an insurer, measured as its ability to carry out investment activities, is a characteristic of the company. The main financial resources for investment by an insurance company are its own and borrowed funds. Special attention is paid to the matter that there are legislative restrictions on the investment of insurance reserves by insurers, because the unconscious use of insurance reserves belonging to a group of attracted funds of insurance companies may cause a lack of funds to cover insurance claims. The insurer may dispose of the funds raised during a certain period, the time limits of which depend on what type of insurance the company carries out – life insurance or non-life insurance. It is specified that a non-life insurer can form only short-term insurance reserves and invest them in current financial investments with high liquidity. The life insurance companies that accumulate insurance reserves for a sufficiently long period can carry out long-term investment activities. The general level of development of the insurance market in Ukraine in 2018–2022 was studied. Among the main reasons for the reduction in the number of insurance companies over this period are noted: the introduction of solvency standards in 2018, the introduction of a new regulator presented by NBU, the Covid-19 pandemic and the crisis caused by it, and the Russian invasion of Ukraine. The dynamics of the main performance indicators of insurers in recent years have been considered. During the period under review, there was a drop in almost all key performance indicators of insurance companies, except for the value of assets and the volume of insurance reserves. Among the key factors that restrain the development of investment activities of insurance companies are the difficult political and economic situation in the country, imperfect legislation, outdated state regulation regarding the placement of insurance reserves, low level of capitalization of the stock market, and high investment risks, which only increase the conservatism of insurers regarding the implementation of investment processes.

Key words: insurance company, investment, investment potential, investment resources, insurance reserves, own and borrowed funds, constraints.

УДК 336.767

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastructure72-26>

Гаврилко Т.О.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Національний авіаційний університет

Мельничук О.П.

магістрант,
Національний авіаційний університет

Gavrilko Tetiana

National Aviation University

Melnychuk Olha

National Aviation University

Постановка проблеми. Нестабільність економіки обумовлює виникнення безпрецедентного середовища функціонування для страхових компаній, а з ним – і нових викликів. Пристосування до теперішніх реалій вимагає від страховиків не лише бути фінансово стійкими задля збереження сталого прибутку, а й дбати про обсяги страхових резервів, які є основою забезпечення стабільного виконання своїх зобов'язань перед страхувальниками. Так, при обмежених ресурсах придатним джерелом формування капіталу страхової компанії є прибуток від інвестиційної діяльності.

Як відомо, страховики є потужними інституційними інвесторами завдяки можливості акумулювати значні обсяги грошових коштів. Проте в Україні значення страховика як інвестора є недооціненим не лише на макроекономічному рівні, а і на рівні управління окремої страхової компанії. Крім того, обтяжує ситуацію і той факт, що страховикам на ринку не вистачає необхідних потужностей задля

реалізації інвестиційних операцій. Тому, у даному контексті актуальним є дослідження проблемних аспектів змісту та особливостей інвестиційної діяльності страхових компаній з огляду на дисбаланс фінансового ринку та нестабільну економічну ситуацію в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивченням різнобічних аспектів інвестиційної діяльності страхових компаній, її проблематикою займалися такі вчені, як Ткаченко Н.В., Пікус Р.В., Гавриляк Т.С., Рекуненко І.І., Сосновська О.О., Денисенко М.П., Юркевич О.М., Чвертко Л.А., Залетов О.М. та ін. Однак, незважаючи на значні наукові доробки, питання потребує подальшого дослідження, зокрема аналіз інвестиційного потенціалу страхових компаній та можливість його реалізації у сучасних умовах.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей управління інвестиційною діяльністю страхових компаній України на сучасному етапі їх розвитку з огляду на основні чинники,

що впливають на формування показників їх діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Для розуміння сутності інвестиційної діяльності страхових компаній варто звернутись до положень нормативно-правових актів. Характеристика інвестицій наведена у першій частині статті 1 Закону України "Про інвестиції та інвестиційну діяльність": інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект [1].

Якщо страховик обирає роль ініціатора здійснення інвестиційних операцій, то він попередньо повинен володіти інвестиційним потенціалом. Покатаєва К.П. у своїх дослідженнях характеризує категорію «інвестиційний потенціал», як сукупність економічних ресурсів, що належать підприємству, разом із обумовленими ними можливостями залучення внутрішніх та зовнішніх інвестиційних коштів для досягнення цілей компанії через інвестиційний механізм [2, с. 264]. Ткаченко Н.В. зводить сутність інвестиційного потенціалу до сукупності «грошових коштів, які є тимчасово та відносно вільними від зобов'язань і використовуються з метою отримання інвестиційного доходу» [3, с. 4]. Отже, інвестиційний потенціал це характеристика компанії щодо її спроможності здійснювати інвестиційну діяльність, яка зі свого боку передбачає вкладання коштів у інвестиційні інструменти з метою отримання прибутку.

Влучним є твердження Р.В. Пікус та О.С. Лялькіна, що зміст інвестиційної діяльності полягає в упорядкуванні структури пасивів страхової компанії з метою збільшення частки власного капіталу у результаті приросту нерозподіленого прибутку та подальшого зниження частки зобов'язань [4, с. 43]. Обґрунтуванням цього є той факт, що страховик зобов'язаний обслуговувати грошові кошти, залучені на кредитному ринку, та, на відміну від отримання інвестиційного доходу, регулярно виплачувати відсотки за користування цими коштами. До того ж, як доречно підмічає Гавриляк С.С., отримані надходження від інвестиційної діяльності можуть стати частиною резервного фонду страховика для покриття збитків по страхових операціях [5, с. 99].

Для більш розгорнутого трактування інвестиційної діяльності варто звернутись до різноманітних аспектів її сутності (рис. 1).

Узагальнюючи вищенаведені характеристики, можна стверджувати, що центральною функцією інвестиційної політики окремої страхової компанії є відбір та впровадження ефективних шляхів оновлення та розширення активів, що належать страховику, задля забезпечення його стабільного фінансово-економічного розвитку.

Основні джерела фінансових ресурсів для реалізації інвестиційних процесів поділяються на дві групи:

1. Власні кошти, до яких належать статутний та резервний капітал, нерозподілений прибуток, цільове фінансування та надходження.

2. Залучені кошти, основою яких є страхові резерви, що тимчасово вільні від зобов'язань [8, с. 2].

Однак страховику важко залучати грошові кошти з першої групи для здійснення інвестиційної діяльності. Це обумовлено тим, що в складних економічних умовах не усі страхові компанії спроможні отримати позитивний фінансовий результат. До того ж, навіть якщо страховику вдається вийти на стабільний дохід, то ймовірніше він буде використаний для інших цілей, таких, як виплата дивідендів чи поповнення резервного капіталу. Тому, найбільша питома вага у складі інвестиційних ресурсів належить саме страховим резервам, які формуються внаслідок надходжень страхових платежів.

Важливо також зазначити, що напрями використання коштів із першої групи не обмежені нормативно-правовими актами, тому страхові компанії можуть розпоряджатись ними за власними правилами. Проте, на відміну від розміщення власних коштів, на сьогодні діють певні законодавчі обмеження щодо інвестування залученого капіталу, який належить до другої групи, оскільки страхові резерви страхових компаній суворо регламентуються фінансовими регуляторами.

Причина, чому інвестиційна діяльність страховика повинна регламентуватись державними нормами, полягає у тому, що страхові резерви, як основний ресурс для інвестування, є зобов'язаннями, а не активами страхових компаній, а їх несвідоме використання може спричинити нестачу коштів для покриття страхових відшкодувань. Страховик може розпоряджатись залученими коштами протягом певного періоду, часові межі якого залежать від того, який вид страхування здійснює компанія – страхування життя (life) чи страхування ризиків (non-life).

Так, страховик, що здійснює ризикові види страхування, зважаючи на його специфіку управління фінансами, може формувати лише короткострокові страхові резерви та вкладати їх в поточні фінансові інвестиції із високою ліквідністю. Тоді як страхові компанії зі страхування життя, що накопичують страхові резерви на достатньо довготривалий період, спроможні здійснювати вже довгострокову інвестиційну діяльність [9, с. 237]. Відповідно, такі страховики є більш потужними інвесторами завдяки можливості акумулювати великі об'єми інвестиційних ресурсів на довший період часу.

Реалізація інвестиційних процесів серед страхових компаній більшою мірою залежить від загального рівня розвитку ринку страхування,

Рис. 1. Ключові характеристики інвестиційної діяльності

Джерело: побудовано авторами на основі [6, с. 8; 7, с. 22]

тому важливо розглянути та оцінити ситуацію за останні роки. Як бачимо із табл. 1 за період 2018–2022 рр. в Україні тримається тенденція до зменшення кількості страхових компаній.

Станом на 31.12.2022 загальна кількість страхових компаній становила 128, з яких 12 – зі страхування життя, а 116 – страховики, що здійснювали види страхування інші, ніж страхування життя. Так, за досліджуваний період кількість страховиків зменшилась більше ніж вдвічі або на 153 од. Однією із причин від'ємної динаміки є запровадження у 2018 році нормативів платоспроможності, що призвело до ліквідації багатьох недобросовісних страховиків. Значних змін, які зумовили подальше скорочення кількості страховиків, зазнав ринок після 1 липня 2020 року, оскільки регулятором став Національний банк України.

У свою чергу НБУ взявся ретельно наглядати за виконанням нормативів достатності капіталу,

платоспроможності, ліквідності, прибутковості, а також відповідності ліцензій. Унаслідок чого одні компанії почали залишати ринок за власним рішенням, інші – через неспроможність виконувати державні вимоги, непрозору структуру власності і, відповідно, анулювання ліцензій. Ще одним чинником, який ускладнив середовище функціонування страховиків, стала Пандемія COVID-19 та спричинена нею криза, до умов якої змогли пристосуватись не усі компанії. Додатково підґрунтям для нових «випробувань» на ринку страхування стала повномасштабна збройна агресія російської федерації на території України [11, с. 111].

Для подальшого аналізу також розглянемо основні показники діяльності страхових компаній за період 2021–2022 рр., тобто за довоєнний рік та рік, коли по всій підконтрольній території України було введено воєнний стан (табл. 2).

Таблиця 1

Кількість страхових компаній у 2018–2022 рр.

Дата	31.12.2018	31.12.2019	31.12.2020	31.12.2021	31.12.2022
Кількість страховиків всього, з них:	281	233	210	155	128
– non-life	251	210	190	142	116
– life	30	23	20	13	12

Джерело: побудовано авторами на основі [10]

Таблиця 2

Динаміка основних показників діяльності страхових компаній в 2021–2022 рр.

Показники	31.12.2021	31.12.22	Приріст 2022–2021	
			млн грн	%
Валові страхові премії, млн грн	49 708,0	39 616	-10 092,00	-20
Валові страхові виплати, млн грн	17 958,3	13 001,4	-4 956,90	-28
Рівень валових виплат, відсотки	36,1	32,8	–	–
Чисті страхові премії, млн грн	45 987,3	38 550,7	-7 436,60	-16
Чисті страхові виплати, млн грн	17 671,0	12 810,8	-4 860,20	-28
Рівень чистих виплат, відсотки	38,4	33,2	–	–
Обсяг сформованих страхових резервів, млн грн	36 555,7	41 055,0	4 499,30	12
Активи, визначені ст. 31 Закону України "Про страхування", млн грн	47 159,2	54 123,5	6 964,30	15
Загальні активи страховиків, млн грн	64 209,2	70 338,1	6 128,90	10

Джерело: побудовано авторами на основі [10]

Отже, протягом аналізованого періоду спостерігалося падіння майже усіх основних показників діяльності страхових компаній, окрім величини активів та обсягу страхових резервів. Станом на 31.12.2022 обсяг загальних активів страхових компаній становив 70 338,1 млн грн., що на 10% більше, ніж на відповідну дату 2021 р.

Величина валових активів страховиків, визначених відповідно до ст. 31 закону України «Про страхування», протягом дванадцяти місяців 2022 року зросла на 6 964,30 млн грн., або на 15%. Також тенденція до збільшення прослідковувалася за обсягом сформованих страхових резервів, який на кінець 2022 року становив 41 055 млн грн., що на 6 128,90 млн грн. більше порівняно з відповідним показником 2021 р.

Можемо зазначити, що, незважаючи на падіння страхового ринку через війну, просідання попиту та фінансові труднощі, галузі вдалось вистояти. НБУ, як головний регулятор, продовжує системну роботу по нагляду за виконанням компаніями фінансових нормативів, що мотивує страховиків працювати на отримання прибутку і залучати необхідні активи задля формування страхових резервів. Проте така динаміка є недостатньою для активізації інвестиційної діяльності страхових компаній. Стримуючим чинником є не лише складна політична та економічна ситуація, а й недосконале законодавство у сфері страхування; застаріле державне регулювання відносно розміщення коштів страхових резервів; низький рівень капіталізації фондового

ринку; високі інвестиційні ризики, які тільки підсилюють консервативність страховиків стосовно реалізації інвестиційних процесів [12, с. 112].

Висновки з проведеного дослідження.

Вищезазначені стримуючі чинники та аналіз страхового ринку на сьогодні лише підкреслюють важливість пошуку вирішення проблем активізації інвестиційної діяльності страховиків. Не менш важливою є допомога з боку держави, завдання якої полягає у створенні сприятливих умов для розвитку ринку страхування та запровадженні відповідних стимулів для підвищення інвестиційного потенціалу страхових компаній.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про інвестиції та інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156012#Text> (дата звернення: 10.05.2023).
2. Покатаєва К.П. Теоретичні аспекти визначення категорії «інвестиційний потенціал» та «інвестиційна привабливість». *Комунальне господарство міст*. 2007. Вип. 75. С. 262–268.
3. Ткаченко Н.В. Інвестиційна діяльність страхових компаній : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.04.01 / НАН України, Ін-т екон. прогнозування, Київ, 2004. 20 с.
4. Пікус Р.В., Лялькін О.С. Формування інвестиційної стратегії страхової компанії в умовах сучасних викликів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 3. С. 41–48.

5. Гавриляк Т.С. Стратегія забезпечення функціонування механізму для активізації інвестиційної діяльності страховика. *Економічний аналіз*. 2015. № 1. Т. 22. С. 97–101.

6. Василенко А.В. Державне регулювання інвестиційної діяльності страхових компаній : автореф. дис... канд. екон. наук: спец.: 08.00.03. Київ. 2009. 18 с.

7. Нестерова Д.С. Формування інвестиційної стратегії страхових компаній в Україні: дис... канд. екон. наук: 08.00.08. Київ, 2015. 227 с.

8. Чорна С.В., Рекуненко І.І. Особливості інвестиційної діяльності страхових компаній. *Економіка і суспільство*. № 8. 2017. С. 666–672.

9. Одочук В.С. Інвестиційний потенціал страхових компаній. *Фінансові інструменти сталого розвитку економіки* : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (м.Чернівці, 14 квіт. 2021 р.).Чернівці, 2021. С. 236–239.

10. Статистика. НБУ : веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 12.05.2023).

11. Попович Д.В., Біда М.С., Закорко К.К. Тенденції розвитку страхового ринку України в умовах воєнного стану. *Молодий вчений*. 2023. № 3 (115). С. 110–114.

12. Чвертко Л.А. Інвестиційний потенціал страхових компаній та його вплив на розвиток національної економіки. *Економіка та управління в XXI ст.: виклики та перспективи розвитку* : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Умань, 18–19 травня 2017 р.). Умань, 2017. С. 110–113.

REFERENCES:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "On Investment Activity", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156012#Text> (accessed May 10, 2023).

2. Pokataieva K.P. (2007) Teoretychni aspekty vyznachennia katehorii «investytsiinyi potentsial» ta «investytsiina pryvablyvist» [Theoretical aspects of defining the category "investment potential" and "investment attractiveness"]. *Komunalne hospodarstvo mist*, vol. 75, pp. 262–268.

3. Tkachenko N.V. (2004) Investytsiina diialnist strakhovykh kompanii [Investments of insurance companies]. (PhD Thesis), Kyiv: NAN Ukrainy. In-t ekon. prohnozuvannia

4. Pikus R.V., & Lialkin O.S. (2022) Formuvannia investytsiinoi stratehii strakhovoi kompanii v umovakh suchasnykh vyklykiv [Insurance company investment strategy formation in the conditions of modern challenges]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 3, pp. 41–48.

5. Havryliak T.S. (2015) Stratehiia zabezpechenia funktsionuvannia mekhanizmu dlia aktyvizatsii investytsiinoi diialnosti strakhovyka [Support strategy for the functioning of the investment activity of insurers]. *Ekonomichnyi analiz*, vol. 1 (22), pp. 97–101.

6. Vasylenko A.V. (2008) Derzhavne rehuliuвання investytsiinoi diialnosti strakhovykh kompanii [Governmental regulation investments of insurance companies]. (PhD Thesis), Kyiv: KNU im. Tarasa Shevchenka.

7. Nesterova D.S. (2015) Formuvannia investytsiinoi stratehii strakhovykh kompanii v Ukraini [Modeling of the investment strategy of insurance companies in Ukraine]. (PhD Thesis), Kyiv: KNU im. Tarasa Shevchenka (in Ukrainian).

8. Chorna S.V., & Rekuhenko I.I. (2017) Osoblyvosti investytsiinoi diialnosti strakhovykh kompanii [Features of investment activities of insurance companies]. *Ekonomika i suspilstvo*, vol. 8, pp. 666–672.

9. Odochuk V.S. (2021) Investytsiinyi potentsial strakhovykh kompanii [Investment potential of insurance companies]. Proceedings of the Finansovi instrumenty staloho rozvytku ekonomiky (Chernivtsi, April 14th, 2021). Chernivtsi : Chernivetskyi nats. un-t (in Ukrainian).

10. Statystyka. NBU [Statistics. NBU]. Available at: <https://bank.gov.ua/> (accessed May 12, 2023).

11. Popovych D.V., & Bida M.S., & Zakorko K.K. (2023) Tendentsii rozvytku strakhovoho rynku Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Tendencies of Ukrainian insurance market development at current stage]. *Molodyi vchenyi*, no. 3 (115), pp. 110–114.

12. Chvertko L.A. (2017) Investytsiinyi potentsial strakhovykh kompanii ta yoho vplyv na rozvytok natsionalnoi ekonomiky [Investment potential of insurance companies and its impact on the development of the national economy]. Proceedings of the *Ekonomika ta upravlinnia v XXI st.: vyklyky ta perspektyvy rozvytku* (Uman, May 18th–19th, 2017). Uman: Sochinskyi M.M. (in Ukrainian)